

הרב צבי רוזנטל

ראש כולל תורת חיים, מח"ס תפארת צבי, ועוד,
מו"צ בבית הוראה של הגר"ס הלבשרשטאם שליט"א
גאב"ד שיכון ג' בני ברק

מסתפק אם עברו שש שעות וכן האם אכל בשרי

דבר שיש לו מתירין, ומשו"ה פליג הוא על
היד יהודה ומתיר בספק אם עברו שש שעות
עכ"ד.

וצ"ע דברי הדרכ"ת שדימה זאת לטלטול
מוקצה, שהרי שפיר דומה הוא לאכילת איסור
דאמרינן ליה אל תאכל עתה במצב זה של
ספק איסור דשמא לא עברו שש שעות אלא
המתן עד שיעברו שש שעות שיוכל לאכלו
בודאי היתר (וזה לכאורה נקרא שימוש חד
פעמי וכנ"ל), ולפ"ז צריך כן לאסרו מדין דבר
שיש לו מתירין, ובפרט לפמ"ש"כ הפתחי
תשובה (סי' ק"ב סק"ו) דהש"ך פליג על
הצל"ח וס"ל שגם בטלטול מוקצה הרי זה
חשיב לדבר שיש לו מתירין, וא"כ הרי קיי"ל
להחמיר בדבשל"מ אף בספיקא דרבנן.

אכן דהמעדני השלחן (סי' פ"ט סק"ג)
הביא בשם פוסקים (דלתי תשובה סק"ב, דברי
שאל ויוסף דעת) שמקילין בזה מטעם ספק
ספיקא שמא העיקר כהפוסקים שלא צריך
להמתין שש שעות, ואת"ל דצריך להמתין,
שמא כבר עבר שש שעות, ע"כ, ולכן הסיק
המעדני השלחן דלכתחילה נכון להמתין עד
שידע בבירור שעבר השש שעות, ולעת הצורך
או בליל שב"ק שיש ג"כ חשש ביטול עונג
שבת אם יצטרך לחכות עד שידע בבירור
שעבר שש שעות מאכילת גבינה הקשה, יש
לסמוך על זה, עכ"ד.

האומנם דלכאורה להנהיגים כדעת השו"ע
א"א לומר הך ספק ספיקא ולהקל לעת הצורך,
דהא להשו"ע צריך להמתין שש שעות, ובטעם
הך דינא כתב רש"י (בגמ' חולין ק"ה ע"א ד"ה
אסור) משום דבשר מוציא שומן והבשר מושך
טעמו עד שש שעות, ולדעת הרמב"ם (בפ"ט

לכבוד הרב הגאון הכהן המופלא כהן
שדעתו יפה בתורה ויר"ש רבי גמליאל
רבינובין שליט"א, בעמח"ס גם אני אודך
ועו"ס.

אדבר שאלתך שמסופק אם אכל מאכל
בשרי או לאו, ובנוסף לכך גם מסתפק האם
עברו שש שעות, ועוד נסתפקת אם אכל בודאי
מאכל בשרי ומסתפק האם עברו שש שעות
ומנקר את שינוי האם יש להקל.

תשובה הנה כשודאי לו שאכל בשר אלא
שהוא מסופק אם עברו שש שעות מאכילת
בשר או לא, כתב היד יהודה (פי' הארוך
סק"א) שצריך להמתין עד שיצא מכלל הספק,
אע"ג דהוי ספק דרבנן ובעלמא קיי"ל דספק
דרבנן לקולא, דשאני הכא דהוי דבר שיש לו
מתירין שהרי יהא מותר לו בהחלט כשיהא
ודאי לו שעברו שש שעות ודבר שיש לו
מתירין קיי"ל להחמיר אף בספיקא דרבנן.

והדרכי תשובה (בסי' פ"ט סק"ה) חולק
עליו עפ"מ ש"כ הצל"ח (פסחים דף ט': ד"ה
תשע הוב"ד בפתחי תשובה סי' ק"ב סק"ו)
דדוקא בדבר מאכל שאם לא יאכלנה היום
יוכל לאכלה למחר הו"ל דבר שיש לו מתירין,
דבמקום שיאכלנו עכשיו בספק איסור יאכלנו
למחר בודאי היתר, אבל טלטול מוקצה לא
חשיב דבר שיש לו מתירין שהרי יכול לטלטל
החפץ בין היום ובין למחר, ומה שרוצה עתה
לטלטלו לא שייך שיטלטלנו למחר כי רוצה
לטלטלו בין היום ובין למחר להכי לא חשיב
דבר שיש לו מתירין ע"כ. (כלומר שמחלק בין
שימוש חד פעמי לשימוש רב פעמי), ולפ"ז
כתב הדרכ"ת דגם בנד"ד יכול לאכול הגבינה
גם עכשיו וגם לאחר שש שעות אי"ז בכלל

ומאחר שאי"ז רק נכון לעשות אלא בגדר המנהג הפשוט לפיכך בעינין להחירו מטעם ס"ס, שמא כבר עבר שעה ראשונה, ואפילו אם לא עבר שמא ההלכה שאין צריך להמתין כלל, (ואם ההלכה שצריך שעה להמתין שמא כבר עבר) אבל אנו לא דנים כאן על הרמ"א שסגי בשעה אחת, אלא אנו דנים על השיטה שצריך ו' שעות להמתין ובכה"ג לא צריכים להיתרו של ס"ס וכמשנת"ל, וצריך לומר דמה שכתבו הנך פוסקים להתיר מטעם ס"ס, זה כתבו רק לרווחא דמילתא דבלא"ה נמי יש להקל, ואם כן אפשר לומר לכאורה להתיר גם בלא לצורך, דהא להרמ"א זה רק בגדר שנכון לעשות כן, ולכן בספק אחד כבר אין צריך להחמיר.

וע"פ האמור לעיל לא תקשי לן מסימן ק"י סעיף ח' ששם כתב רמ"א שי"א שדבר שיש לו מתירין אין להתיר מטעם ספק ספיקא וטוב להחמיר אם לא לצורך וכו', וא"כ צ"ב איך בנד"ד מתירין בספק אם עברו שש שעות מטעם ספק ספיקא, הלא זה דבר שיש לו מתירין ואם כן אין להתיר בכה"ג משום ספק ספיקא.

אכן יש לומר דיש לחלק משום דהתם (בסי' ק"י) קמירינן בדבר שיש לו מתירין שהאיסור הוא מדינא, ולהכי כתב רמ"א שטוב להחמיר שלא להתיר מטעם ספק ספיקא דהוי דבשל"מ, משא"כ הכא שהאי המתנת שש שעות לאו מדינא הוא כמש"כ רמ"א שרק נכון לעשות כן, וא"כ אי"ז כלל איסור שאנו דנים עליו שהוי דבשל"מ, ולכן גם בספק אחד יש להתיר וכ"ש בספק ספיקא אף שהוא דבשל"מ.

ולסיכום הוא דלדעת הנוהגים כהמחבר בשו"ע אין להתיר מטעם ספק ספיקא, אבל להנוהגין כהרמ"א לא מצרכינן להיתרא של ספק ספיקא דהא גם בספק אחד כבר יש להתיר, ואמה ששאלת שנוסף להספיקא אם עברו שש שעות יש עוד יתרון שהוא ניקר את שינוי ע"כ, לכן יש לנו לדון בעו"ה האם זה

ממאכלות אסורות) מפני הבשר של בין השיניים שאינו סר בקינוח בעלמא ועד שש שעות נחשבת לבשר, ונמצא שאוכל בשר עם חלב, וכתב הטור דהנפק"מ בין הטעמים (א) אם מצא בשר בין השיניים לאחר שש שעות, דלרש"י הוי שם בשר עליה וצריך לנקר שיניו, ולהרמב"ם אי"ז מקרי בשר ולא צריך לנקרו, (ב) אם לא בלע בשר אלא שלעסו לתינוק דלרש"י אין צריך להמתין מאחר שלא אכלו אינו מוציא טעם, ולהרמב"ם צריך להמתין דסו"ס נכנס בין השיניים, ולהלכה כתב הטור דצריך להחמיר כחומרת ב' השיטות וכן סתם המחבר בשו"ע וכ"כ הט"ז בסק"א, וכבר הקשה היד יהודה בסק"א דאמאי חיישינן לתרוייהו והא ספיקא דרבנן לקולא, ותירץ דהוי דבשל"מ דעד שיאכלנו באיסור יאכלנו בהיתר ומשו"ה אין מקילים באיסור דרבנן, ולפ"ז לכאורה לא אתיא שפיר בהא דמקילינן מטעם ספק ספיקא שמא הלכתא כהנך פוסקים דלא צריך שש שעות, ואפילו את"ל שצריך שש שעות דלמא עבר כבר שש שעות, דהא לדעת השו"ע צריך להחמיר כחומרת ב' השיטות וא"כ ליכא למימר כהך גיסא שמא לא צריך שש שעות.

אכן לדעת הרמ"א מעיקר הדין סבר כ"א שאין צריך להמתין שש שעות אלא המנהג להמתין שעה אחת, ורק המדקדקים ממתינים שש שעות, וסיים הרמ"א "דכן נכון לעשות", א"כ שפיר הוא במה דמקילינן מטעם ספק ספיקא דשמא הלכתא כהנך פוסקים דלא בעינן שש שעות להמתין מעיקר הדין.

אולם עדיין צ"ב למה צריכים כאן להיתר של ספק ספיקא, מכיון שלדעת הרמ"א זה רק נכון לעשות והוי כמו הידור, א"כ בספק אם עבר שש שעות יש להתיר בשופי בלי ס"ס, דבספק אחד סגי לנו להתיר, אלא דהך משא ומתן בפוסקים להתיר מדין ס"ס, היה אפשר לפרשו על אידך מנהגא דהרמ"א והוא על שעה כמש"כ הרמ"א המנהג הפשוט במדינות אלו להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת,

עד שש שעות של הבשר לאכול דבר פארווה, שהרי כשאוכל הפארווה איכא חששא שיצא הבשר בין השיניים וגם הגבינה שבין השיניים וגם לאידך טעמא דאיכא משיכת טעם עד שש שעות יצא הטעם של שניהם ביחד, ויאסר את הדבר הפארווה מדין בשר וחלב.

ונראה לומר דדמיה לדין נ"ט בר נ"ט כמו בדגים שעלו בקערה של בשר בן יומו שמוותר הדגים לאוכלם בכוחת (של חלב), מטעם שהטעם שנמצא בקערה של בשר הוקלש מכיון שהוא בכלי ולכן הדגים שהם טעם ב' מותרים הם לאכילה עם הדבר החלבי, שהתורה לא אסרה רק נ"ט אחד ולא כשיש שני נ"ט, והוא משום שכבר הוקלש הטעם, ולכן אפשר ל"ד ה"ה הכא דהטעם של הבשר הוקלש בעת שאכל הגבינה, וגם הגבינה הוקלש טעמו מכיון שהוא נפגש עם הבשר הנגדי, ולכן שפיר מותר עכשיו לאכול את המאכל הפארווה, ולא אמרינן שיש בו ב' טעמים נגדים בשר וחלב, משום דאף שיש בהמאכל הזה טעם שניהם, מ"מ הטעם הם קלושים ולא אסרו חכמים בכה"ג, אכן זה אינו דא"כ אם לקח חתיכת בשר וחתיכת גבינה קשה ואכלם ממש ביחד, נימא דיתאסר לאכול אח"כ פארווה מטעם שנכנסים בו טעמים טובים של בשר וחלב בלא שהוקלשו ממקודם ולא שמענו כזאת.

והנראה בזה דמה שאסרו חז"ל בהמתנת ו' שעות אחרי אכילת הבשר, הוא רק באופן שאיכא מעשה אכילה דחלב (או איפכא) ובו איכא הרגשת טעם הבשר, ונמצא שבאו כאחד טעם בשר וחלב בגוונא שבאחד מהם איכא מעשה אכילה ממש של חלב ולא בגדר טעם, ובהך אכילה דחלב יורגש טעם הבשר, ולכן אף אם אכל בשר ואח"כ גבינה אפילו כשיאכל אח"כ הפארווה יורגש בו ב' הטעמים של הבשר והחלב מ"מ בכה"ג לא אסרו חז"ל, שהרי ליכא הכא טעם של הבשר ביחד עם מעשה אכילה דחלב (או איפכא) אלא בהך אכילה דפארווה באו יחדיו רק ב' הטעמים

יתן יתרון להתיר גם לפי המחבר דס"ל דאין כאן ספק ספיקא.

והנה הערוך השולחן (בסעיף ד') כתב דמהני ניקור לכו"ע אף להרמב"ם, ופלוגתייהו דרש"י והרמב"ם הוא בגוונא דלא ניקר שיניו, דלרש"י לא חיישינן שנשאר, ולהרמב"ם צריך להמתין שש שעות משום הבשר שבין שיניו, וא"כ לדעת הערוה"ש איכא למימר ספק ספיקא אפילו לשיטת השו"ע והוא בגוונא דניקר את שיניו, דשמא עבר שש שעות ואפילו את"ל דלא עבר שש שעות והלא ניקור מהני לכו"ע.

אכן זה אינו דהא הערוה"ש נשאר בצריך עיון, וכן מצינו גם בעצי לבונה שכתב להדיא דלפי הרמב"ם לא מהני ניקור עד שש שעות דשמא נשאר בשר בין השיניים, ולרש"י מהני הניקור, וכ"ה בפמ"ג (מש"ז סק"א) דלרש"י אף לאחר שש שעות חייב לנקר, וכל מאי דהתיר בלועס לתינוק משום דמירינן שניקר את שיניו, ולהרמב"ם תוך שש לא מהני ניקור דשמא נשאר, ולאחר שש שעות לא צריך ניקור כיון דהבשר חשוב כמעוכל, ולפ"ז אי אפשר לומר שהניקור שעשה יועיל לנו ויעשה ספק ספיקא להתיר, דהא לפי המחבר יש לנו להחמיר כב' השיטות כהרמב"ם ורש"י, ולפי הרמב"ם אין להתיר בניקור ואין כאן ספק ספיקא.

וכיון דאתינן להכי לדון בדינא דהמתנה, או משום הבשר שבין השיניים, או בטעם המושך שש שעות, נכתוב מה שהעלה לשאול בני חרית הרב ברוך שיח"י באם אכל בשר ושכח ואכל באמצע הזמן דשש שעות גבינה קשה שגם על זה צריך להמתין שש שעות, מהנך טעמי דאמרינן בבשר או משום שבין השיניים (לדעת הרשב"א, והפר"ח ס"ק ט"ז והפמ"ג שפ"ד ס"ק ט"ו שאף גבינה שבין השיניים הוי גבינה ודלא כהט"ז בסק"ד דרק בבשר נתחדש שבין השיניים דינו כבשר, ובגבינה אין ע"ז שם גבינה) או מטעם דמושכת טעמיה, וא"כ יש לדון אם מותר לו

במטעמי השלחן אות ד' שכתב דאם לפי הוראת הרופא צריך לאכול חלב לפני השעה אפילו הוא חולה שאין בו סכנה ג"כ יש להקל ולסמוך על הרמ"א שהביא דעת התוס' והל"ג דמיד אם סילק וברוך מותר, וההכרח אז ג"כ לנקר שיניו וקינוח והדחת הפה ורחיצת ידים עכ"ד, וא"כ לפ"ז בנד"ד להך טעמא דשהית הו' שעות הוא משום בשר שבין שיניו אה"נ יצטרך למעבד ניקור וקינוח וכו' ובלא"ה יתסר לן לאכול פארווה.

איברא דהא דנתבאר דיש להחמיר שיעשה דוקא ניקור וקינוח וכו', היינו דוקא בתוך שעה הראשונה שאכל הבשר, אבל אחרי השעה לא צריך כלום, ויהיה מותר לאכול הפארווה בלא שיצטרך לניקור והדחה (להוציא הבשר והחלב משיניו) דהלא הרמ"א התיר לאחר שעה מהבשר שאכל, לאכול חלב, וכל מאי דבעינן קינוח והדחה לפי הש"ך היינו דוקא אם מצא בשר בין שיניו, וא"כ הכא לאחר שעה מותר לו לאכול הפארווה בלי שום ניקור, דאמרינן מאן יימר לן דאיכא בין שיניו, ואף את"ל דאיכא הלא כבר עבר שעה, ודעת הרמ"א דלאחר שעה אין שום חשש משום בשר שבין שיניו, אלא שהמדקקים נוהגין לו' שעות, וא"כ יתכן שלפי המדקקים שכ' הרמ"א להמתין ו' שעות יהיה כאן למדקקים לחשוש לבשר והחלב שנמצאו בתוך שיניו, ולא יתירו לאכול הפארווה בתוך ו' שעות עד שינקר.

אכן זה אינו, דעיין בחידושי רעק"א על השו"ע שכתב על הרמ"א (בסי' פ"ט שם) במה שהביא שיש למדקקים להמתין ו' שעות אחר אכילת בשר לגבינה, וע"ז כתב הגרעק"א שאפשר שגם למדקקים לא חיישינן רק באכילה אבל בלעיסה דבשר יש להקל בהמתנת שעה בלבד, כי יש סוברים שבלעיסה אין צריך להמתין כלל, ואפילו אם נימא שצריך להמתין יש לסמוך על הסוברים שסגי בהמתנת שעה עכ"ד (לפי הבנת היד יהודה שם), וא"כ לדרכו של רעק"א אפשר שיש

דבשר וחלב, ולפ"ז אף אם אכל בשר עם חלב ממש מותר לאכול דבר פארווה אף דאיכא גביה ב' הטעמים שבאו כאחד, מ"מ זה לא נאסר משום דליכא באחד מיניהו מעשה אכילה הנפגש עם טעם הנגדי.

ואכתי פש לן לברורי לאידך טעמא דבעי להמתין ו' שעות משום בשר שבין השיניים, דלפ"ז אם יאכל אח"כ גבינה קשה (דהוי ע"ז שם גבינה כשהוא בין השיניים) א"כ יתסר לן לאכול אח"כ פארווה, דהא בהך אכילתו יצא מבין שיניו הבשר וגם הגבינה, ונמצא דקאכיל בשר וחלב יחדיו ואמר לי מו"ח כ"ק אדמו"ר מקראלי שליט"א דאפשר לומר דמאחר שהפסוק מגלה שבשר בין השיניים מקרי בשר דהיה הו"א שלא בשר מקרי, לכן גם לאחר שהפסוק מגלה דמקרי בשר אי"ז בשר ממש, אבל גם לא טעם גרידא אלא דבר ממוצע (יותר מטעם של בשר ופחות מבשר ממש) ולכן לא אסרו בכה"ג כשאוכל את הפארווה עכ"ד.

אמנם לכאורה היה אפשר"ל דבהך אכילת הגבינה, הוי כמו קינוח, דהשו"ע כתב (בסי' פ"ט ס"ב) שאפשר לקנח בפת וכן בכל דבר שירצה חוץ מקימחא ותמרי וירקא לפי שהם נדבקים בחניכין וכו' ומשמע דמהני הקינוח אף בגבינה משום דהוי בכלל כל דבר שירצה, אבל כד נעיין בלשון השו"ע (שם) שכתב והקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה, ופי' הבה"ש בס"ק נ"ג דמשמע שאם אוכל הפת בדרך הרגיל ואינו מסבכו בתוך פיו לא חשיב קינוח עכ"ד, וא"כ בנד"ד שאכל הגבינה כדרכו אי"ז חשיב קינוח, ואף אם נימא שאכל כשסיבכו בתוך פיו אבל איתא בשו"ע (שם בס"א) שאם יש בשר בין השיניים אפילו ששהה כשיעור צריך להסירם, וכ"ש לפני הו' שעות שצריך להסירם והקינוח אינו עושה פעולת ניקור השיניים, וא"כ הדק"ל דלכאורה יתסר לן לאכול פארווה עד שיעבור ו' שעות מהבשר.

והנה מצינו במעדני השלחן (סי' פ"ט ס"א

אכל בשר שמא כבר עברו ו' שעות מעת האכילת בשר וזה פשוט, האומנם דיש מקום לדון אם הוא רק מסופק אם אכל מאכל בשרי או לאו, אבל בודאי שלא עברו ו' שעות על הצד שאכל בשר.

ולכאורה יש לפשוט זאת, דהנה מצינו סתירה בדברי השו"ע דבהלכות ציצית (או"ח סי' י"ז ס"ב) פסק וז"ל נשים ועבדים פטורים מפני שהיא מ"ע שהזמ"ג טומטום ואנדרוגינוס חייבין מספק ויתעטפו בלא ברכה עכ"ל, ומוכח דס"ל דבספק מצוה דאורייתא ליכא ברכה, וכן פסק (ביו"ד סי' כ"ח ס"ג) כוי שהוא ספק חיה וכו' צריך לכסות דמן ואינו מברך עכ"ל, וכן מבואר מדברי הטור ומהב"י בשם הרמב"ם (ביו"ד סי' רס"ה) דבנולד מהול צריך הטפת דם ברית מ"מ אין מברכים על הטפה זו משום דהוי רק משום ספק ערלה כבושה, וכן אין מברכים על מילת אנדרוגינוס מפני שאינו זכר ודאי, ואילו באו"ח (סי' ס"ז ס"א) פסק השו"ע ספק אם קרא ק"ש חוזר וקורא ומברך לפניה ולאחריה וכו', ומבואר דמאחר שהוא מחוייב לקיים המצוה דאורייתא מספק, מחוייב הוא נמי בברכה, ובהך סתירת השו"ע אהדדי מצינו שעמד בזה המשנ"ב (בסי' ס"ז סק"א) וז"ל ובשאר מצוות דאורייתא היכא שמחוייב לעשות אותה מספיקא פסק לעיל בסי' י"ז ס"ג לענין טומטום אף דחייב בציצית, וביו"ד רס"ה ס"ג לענין מילה באנדרוגינוס, וכן כל כה"ג דלא יברך על המצוה כי הברכות הם דרבנן וספיקא לקולא עכ"ל, וכונתו להקשות כמשנת"ל.

ותירץ וז"ל אך יש פוסקים שמחלקין בין היכא שהספק הוא אם מחוייב כלל בהמצוה כגון ההיא שכתבנו ובין היכא שמחוייב אלא שאינו יודע אם עשה המצוה דאז צריך לברך עליה ג"כ, ולפ"ז לולב או שופר ביום א' היכא דמספקא ליה אם כבר עשה המצוה וכה"ג צריך לעשותה בברכה, וכתב הפמ"ג דמהכסף משנה בשם הרשב"א וכן ממג"א בשם הריב"ש וכו' מוכח דלא ס"ל לחילוק זה אלא

להקל גם למדקדקין שבעי ו' שעות שלאחר שעה יהיה מותר לו לאכול הפארווה ללא שום ניקור וקינוח, והטעם דהא לשיטת הט"ז דרק בבשר נתחדש שבין השיניים דינו כבשר, אבל בגבינה אין ע"ז שם גבינה, וא"כ כשיאכל הפארווה מאי איכא למיחש שיצאו הבשר והגבינה מבין שיניו, וא"כ קאכיל בשר וחלב יחדיו, והלא מאחר והגבינה היה בבין שיניו לאו גבינה מקרי וליכא כאן אכילת בשר בחלב, ואפילו אם נימא כהך שיטתא דגבינה שבין שיניו גבינה מקרי (ולפ"ז אין להתיר לו לאכול הפארווה דשמא יצאו הבשר והגבינה מבין שיניו) מאן יימר לן דאיכא בשר וגם הגבינה בין שיניו, ואף את"ל דאיכא הלא הוא כעת לאחר השעה ויש לסמוך על הסוברים וכ"ה דעת רמ"א דלאחר שעה אין שום חשש משום בשר שבין שיניו, (ואין לומר דמשום שהמדקדקין נוהגין לו' שעות, הלכך בנד"ד נמי ניחוש לבשר והגבינה שבתוך שיניו עד ו' שעות, דהא כי היכא דהגרעק"א מצא פתח להתיר גם לדעת המדקדקין דלא נבעי ו' שעות, ה"ה בנד"ד דיש להקל לדעת המדקדקין וכמשנת"ל), איברא דלדינא נראה דבעי למעבד ניקור יפה וקינוח והדחה בטרם אכילת הפארווה, דהא מצינו בהפמ"ג (במ"ז סק"א) דפליג על הגרעק"א שכתב דגם בלועס לתינוק אין להקל ואין לפרוץ גדר עיי"ש, והיד יהודה (שם בס"ק י"ד) הכריע שצריך קינוח והדחה וניקור יפה וזה אך לאחר המתנת שעה עכ"ד, וכל זאת לשיטת הרמ"א, אבל לפי המחבר בשו"ע לכאורה נראה שאין להקל בזה לאכול הפארווה בטרם שהיית ו' שעות, דהא לא מהני הניקור בתוך ו' שעות אף לא בלועס בשר בלבד דהחמיר כב' השיטות וכנ"ל, וכ"ש הכא שאכל בשר וגבינה, וילע"ב.

ועל דבר שאלתך הראשונה שמסופק הוא האם אכל מאכל בשרי, וגם מסופק האם עברו ו' שעות, הנראה בזה דגם להנוהגים כדעת המחבר יש לדון להיתר מטעם ס"ס, ספק אם אכל בכלל בשר דשמא לא אכל ואת"ל שכן

בשרי דשמה לא אכל כלל בשר, לכן יש להקל דלאו בשרי הוא, וכדמצינו בחיוב ברכת ציצית דטומטום דמקלינן בברכה דאמרינן שלא נכנס כלל להחיוב.

האומנם דמאחר והמשנ"ב לא נחית להך חילוקא דהפוסקים, דהסיק משמיה דהפמ"ג והמג"א והגר"א דגם בדאיכא חזקת חיוב והספק האם קיים המצוה דלולב יטלנה בלא ברכה, א"כ צריכים לומר דמה דאיתא בשו"ע בספק אם קרא ק"ש שחזור וקורא עם ברכותיה, ונהי דבספק מצוה דאורייתא ליכא ברכה היינו כמש"כ הרשב"א (והוב"ד במשנ"ב סק"ד) דכך היתה התקנה שכל זמן שקורין חייב לקרות כעיקר התקנה ובברכותיה, אולם מאחר ולמסקנת המשנ"ב בין שיש חזקת חיוב וספק לנו אם נפטר מהחיוב ובין כשאין חזקת חיוב והספק האם מתחיל החיוב תרוייהו שוו כהדדי, א"כ לפ"ז גם בנד"ד בין שנכנס לחזקת הבשרי וספק לו אם עברו ו' שעות, ובין שספק לו האם נכנס לחזקת הבשרי דשמה לא אכל כלל בשר תרוייהו שוו כהדדי, וכמו דמצינו בדברי היד יהודה ועו"פ שאם הוא בחזקת בשרי ומסופק אם הוא לאחר שש שעות, דינא הוא דהוי דבשל"מ ומחמירין, א"כ ה"ה באידך דינא שליכא חזקת בשרי ומסופק האם נעשה כלל בשרי דיש להחמיר מדין דבשל"מ וכבר נתבאר לעיל דלהנהגים כהשו"ע אין להתיר מטעם ס"ס, ולהנהגין כרמ"א אף בספק אחד יש להקל.

צבי רוזנטל

תמיד בלי ברכה, וגם מהגר"א בסי' זה מוכח דלא ס"ל לחילוק זה עכ"ל.

והמתבאר מהך פוסקים שמיישבין סתירת השו"ע דבק"ש ולולב דאיכא לגברא חזקת חיוב, אלא שמסופק הוא האם נתקיימה המצוה דק"ש או דלולב, הרי דהך ספיקא הוא מי נימא שנפטר מחזקת חיובו או לאו, ולהכי מצי לברוכי משום דהחזקת חיוב הוי כודאי שמחוייב הוא בהמצוה, ולא מדין ספיקא דאורייתא לחומרא (עי' בפמ"ג משב"ז סי' ס"ז סק"א שמיישב קו' הגרעק"א דהא קיי"ל שאין מברכים על ספק של ד"ת, ואין כ' הט"ז דמה שמברכים על ספק ק"ש משום שיש לברך על ספק של תורה, ותרין דמה שקיי"ל שאין לברך על ספק דד"ת היינו דוקא במצוה שליכא בה חזקת חיוב, אבל במצוה דאורייתא שיש בה חזקת חיוב לשיטת הט"ז צריך לברך), משא"כ בהל' ציצית גבי טומטום דליכא גביה חזקת חיוב, דעל זה גופא אנו דנים האם הוא נכנס כלל להחיוב של זכרים דשמה הוא נקיבה, משו"ה אין חיוב הברכה נגזרת אחר קיום המצוה בדאורייתא שרק במצות ציצית הוא דמחוייב בו.

ולפ"ז ה"ה בנד"ד דאם ודאי לו שאכל בשר אלא שמסופק האם עברו ו' שעות יש להחמיר, דהלא איכא גביה חזקת חיוב שהוא בשרי, ואין להקל ולהוציאו מחזקת חיוב שבו ולומר שמן הסתם עברו ו' שעות, ולהכי בעינן שימתין עד שיצא ספק מלבדו, משא"כ בגוונא שמסופק הוא האם נכנס כלל לחזקת חיוב